

Robert Pelewicz

Czynniki normatywne utrudniające efektywne stosowanie instrumentów reakcji karnej w systemie dozoru elektronicznego na tle ostatnich nowelizacji

Normative factors hindering the effective usage of instruments of criminal reaction in Electronic Tagging System against the background of recent amendments

Wprowadzenie systemu dozoru elektronicznego zrewolucjonizowało i zdynamizowało proces wykonywania instrumentów reakcji karnej, ale przede wszystkim miało służyć efektywniejszej realizacji celów wykonywania tych instrumentów. Tak się jednak nie stało. Artykuł analizuje czynniki normatywne, które w obowiązującym stanie prawnym utrudniają efektywne stosowanie instrumentów reakcji karnej w systemie dozoru elektronicznego. Analizie poddano głównie przepisy regulujące sposób sprawowania dozoru elektronicznego oraz obowiązki kuratorów sądowych związane z tym dozorem.

Słowa kluczowe: dozór elektroniczny, kurator sądowy, kodeks karny, kodeks postępowania karnego, kodeks karny wykonawczy, wykonanie kary pozbawienia wolności, probacja, nadzór.

The introduction of an electronic surveillance system has revolutionized and intensified the process of punishment and, above all, was intended to serve more effectively the purpose of punishment. But that did not happen. The article analyzes the normative factors which, in the current legal situation, hinder the effective use of criminal response instruments in the electronic surveillance system. The analysis was mainly concerned with the regulations governing the conduct of electronic surveillance and the probation officer's duties associated with this supervision.

Key words: electronic surveillance, probation officer, the Polish Criminal Code, the Polish Criminal Procedure Code, the Polish Executive Criminal Code, execution of imprisonment, probation, supervision.

Prezentację czynników utrudniających efektywne wykonywanie instrumentów reakcji karnej w systemie dozoru elektronicznego wypada poprzedzić przypomnieniem ostatnich zmian modelu dozoru elektronicznego, by choć pokrótce ukazać skalę problematyki prawnej, z którą muszą się zmierzyć organy postępowania wykonawczego, zwłaszcza sędziowie i kuratorzy sądowi, wykonując czynności w systemie dozoru elektronicznego. Oczywiście problematyka determinowana konstrukcją jurydyczną systemu dozoru elektronicznego jest niezwykle rozbudowana i jej kompleksowa analiza nie mieści się w granicach niniejszego wystąpienia. Głównie z tych względów i wobec implikacji normatywnych kodeksu karnego wykonawczego¹, w tym zwłaszcza zakresu normatywnego art. 43d § 1 kkw, zostanie ona ograniczona do najistotniejszych zagadnień determinowanych nadzorem nad wykonywaniem instrumentów reakcji karnej w związku z popełnieniem czynu zabronionego z zastosowaniem dozoru elektronicznego oraz orzekaniem w sprawach dotyczących wykonania tych instrumentów (oczywiście w kontekście treści art. 43a § 2 pkt 1 kkw), a wobec treści art. 43d § 3 kkw w zw. z art. 43d § 2 pkt 3 kkw, determinowanych organizowaniem i kontrolowaniem wykonywania instrumentów reakcji karnej z zastosowaniem dozoru elektronicznego oraz nałożonych w związku z nimi obowiązków.

Odwołując się do ostatnich nowelizacji modelu dozoru elektronicznego w polskim prawie karnym, rozpocząć należy od konstatacji, że po okresie normatywnej i orzeczniczej dominacji kary pozbawienia wolności, która stała się podstawowym instrumentem reakcji karnej na popełniony czyn zabroniony, polski ustawodawca przedstawił rozwiązania jurydyczne nowej filozofii karania, zmierzające do zmiany dotychczasowej polityki karania², a jednocześnie odwołujące się do standardów europejskiej polityki kryminalnej³. Ustawa z 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy – *Kodeks karny*

¹ Kodeks karny wykonawczy z 06.06.1997 r. (t.j. Dz. U. z 10.03.2017 r., poz. 665, dalej: kkw).

² Na temat nieefektywności praktyki orzeczniczej zob. np.: T. Szymanowski, *Skazania na bezwzględne kary pozbawienia wolności jako następstwo nieefektywnej polityki karnej*, „Państwo i Prawo” 2014, nr 4, s.79 i nast.

³ Krytyczną analizę takiego założenia w ujęciu prawa międzynarodowego praw człowieka przedstawił: R. Pelewicz, *Model dozoru elektronicznego w polskim prawie karnym na tle Rekomendacji CM/Rec (2014)4 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich dotyczącej monitoringu elektronicznego*, „Kwartalnik Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury” 2016, z. 1, s. 5-25.

oraz niektórych innych ustaw⁴, kolejny raz znacząco nowelizując kodeks karny z 1997 r.⁵ i kodeks karny wykonawczy z 1997 r., i dokonując zmian konstrukcji normatywnych w zakresie struktury orzekania i wykonania kar, środków karnych oraz środków zabezpieczających, wyeliminowała możliwość orzekania kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego na etapie postępowania wykonawczego⁶, ale nie wprowadziła możliwości orzekania kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego na etapie postępowania jurysdykcyjnego. Ustawa ta zasadniczo zmieniła treść kary ograniczenia wolności⁷, a w konsekwencji i obowiązujący dotychczas model dozoru elektronicznego. Ustawodawca ukształtował bowiem nowe formy kary ograniczenia wolności⁸: obowiązek pozostawania w miejscu stałego pobytu lub w innym wyznaczonym miejscu, z zastosowaniem systemu dozoru elektronicznego (art. 34 § 1a pkt 2 dkk) oraz obowiązki w postaci wykonywania pracy zarobkowej, do nauki lub przygotowania się do zawodu, powstrzymania się od nadużywania alkoholu lub używania innych środków odurzających, poddania się leczeniu, w szczególności odwykowemu lub rehabilitacyjnemu, albo oddziaływaniom terapeutycznym, poddania się terapii uzależnień, poddania się terapii, w szczególności psychoterapii lub psychoedukacji, uczestnictwa w oddziaływaniach korekcyjno-edukacyjnych, powstrzymania się od przebywania w określonych środowiskach lub miejscach, powstrzymania się od kontaktowania się z pokrzywdzonym lub innymi osobami w określony sposób lub zbliżania się do pokrzywdzonego lub innych osób (art. 34 § 1a pkt 3 dkk w zw. z art. 72 § 2 pkt 4-7a kk). Nowelizacja ta wprowadziła także fundamentalną zmianę w zakresie orzekania kary ograniczenia wolności,

⁴ Dz. U. z 2015 r., poz. 396.

⁵ Dz. U. z 06.06.1997r., nr 88, poz. 553, t.j. z 05.02016 r. (Dz. U. z 2016 r., poz. 1137, dalej: kk).

⁶ Zob. art. 28 ustawy nowelizującej: „Traci moc ustawa z 07.09.2007 r. o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego (Dz. U. z 2010 r. nr 142, poz. 960 ze zm.).

⁷ Szerzej na temat kary ograniczenia wolności w kształcie normatywnym obowiązującym do 1 lipca 2015 r. zob. m.in.: M. Szewczyk, *Kara pracy na cele społeczne na tle rozważań o przestępstwie i karze. Studium porównawcze*, Kraków 1996; J. Wojciechowska, *Kodeks karny – część ogólna. Komentarz*, [w:] G. Rejman (red.), *Duże Komentarze Becka*, C.H.Beck, Warszawa 1999, s. 854-867; R. Giętkowski, *Kara ograniczenia wolności w polskim prawie karnym*, C.H.Beck, Warszawa 2007; A. Ornowska, *Kara ograniczenia wolności w świetle nowelizacji kodeksu karnego i kodeksu karnego wykonawczego*, Wydawnictwo Scriptorium, Opole 2013.

⁸ Pojęcie „forma” kary ograniczenia wolności ma charakter normatywny, wynikający na przykład z treści art. 75a § 1 kk, czy art. 57a § 1 kw i art. 66 § 1 kw.

umożliwiają sędowi rozstrzygającemu sprawę orzeczenia w wyroku form kary ograniczenia wolności „łącznie lub osobno” (art. 34 § 3 dkk)⁹.

Wprowadzone zmiany teoretycznie uczyniły z kary ograniczenia wolności realną alternatywę efektywnego odbywania kary w zakładzie karnym, mogącą przyczynić się do zmniejszenia liczby orzeczeń o bezwzględnym pozbawieniu wolności¹⁰ – została bowiem normatywnie wykreowana realna alternatywa dla krótkoterminowej kary pozbawienia wolności¹¹, a nie pozorna, czyli taka, jaką była kara ograniczenia wolności w dotychczasowym kształcie¹². Nie powinno więc budzić wątpliwości, że w obliczu kryzysu kary pozbawienia wolności i usilnego poszukiwania rozwiązań, które mogłyby ją substytuować¹³, przez normatywne wprowadzenie i wyeksponowanie sankcji karnej bazującej na ograniczaniu wolności opartej na wolności dozorowanej, a także wprowadzenie instrumentów reakcji karnej o charakterze probacyjnym, ustawodawca umożliwił polskim sądom w praktyce orzeczniczej zdynamizowanie i usprawnienie polityki karnej¹⁴.

Ustanowienie kary ograniczenia wolności w formie dozoru elektronicznego implikowało zasadniczą zmianę modelu represji karnej, przez zwiększenie dolegliwości kary pozbawienia wolności (w tym także przez wyeliminowanie możliwości wykonywania kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego, przy jednoczesnym położeniu nacisku na stosowanie kar wolnościowych). Stosowaniu kary ograniczenia wolności miało sprzyjać znaczne zawężenie

⁹ Na temat modelu kary ograniczenia wolności według stanu prawnego obowiązującego od 01.07.2015 r. zob. T. Sroka, *Kara ograniczenia wolności*, [w:] W. Wróbel (red.), *Nowelizacja prawa karnego 2015. Komentarz*, Krakowski Instytut Prawa Karnego Fundacja, Kraków 2015, s. 85-153.

¹⁰ Ponieważ kar alternatywnych poszukuje się głównie dla kary krótkotrwałego pozbawienia wolności, to ostatni okres nazywa się nawet kruczają przeciwko tej karze. Dokładniej na ten temat zob. M. Szewczyk, *Czy i jaka alternatywa dla kary pozbawienia wolności*, „Przegląd Prawa Karnego” 1992, nr 7, s. 37.

¹¹ Szerzej na temat efektywności krótkoterminowej kary pozbawienia wolności zob. B. Stańdo-Kawecka, *Krótkoterminowa bezwzględna kara pozbawienia wolności w teorii i badaniach empirycznych*, [w:] W. Górowski, P. Kardas, T. Sroka, W. Wróbel (red.), *Zagadnienia teorii i nauczania prawa karnego. Kara łączna. Księga jubileuszowa Profesor Marii Szewczyk*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2013, s. 318-337.

¹² Por. J. Skupiński, *O projekcie nowelizacji kodeksu karnego z dnia 4 kwietnia 2013 r., w zakresie środków penalnych. Kilka refleksji*, [w:] W. Górowski, P. Kardas, T. Sroka, W. Wróbel (red.), op. cit., s. 311-312.

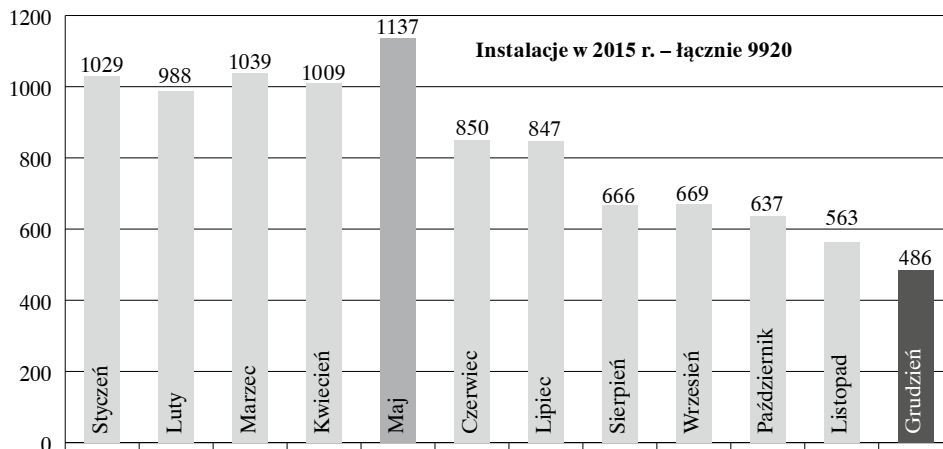
¹³ Na temat sensu karania izolacją więzienną za czyny, które nie stanowią bezpośredniego zagrożenia dla życia obywateli i bezpieczeństwa państwa, zob. szerzej: ks. Z.S. Iwański, *Kryzys kary pozbawienia wolności*, „Probacja” 2015, nr 1, s. 87 i nast.

¹⁴ Nowelizacja kodeksu karnego w zakresie modelu kary ograniczenia wolności determinowana była głównie dążeniem do ograniczenia liczby osób odbywających kary pozbawienia wolności, gdyż mimo dość czytelnej aksjologii kodeksu karnego sądy nie sięgały dostatecznie często po kary wolnościowe – zob. szerzej w uzasadnieniu rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – *Kodeks karny* oraz niektórych innych ustaw: <http://legislacja.rcl.gov.pl/docs/2/194900/194908/194909/dokument96307.pdf> (dostęp: 16.05.2017).

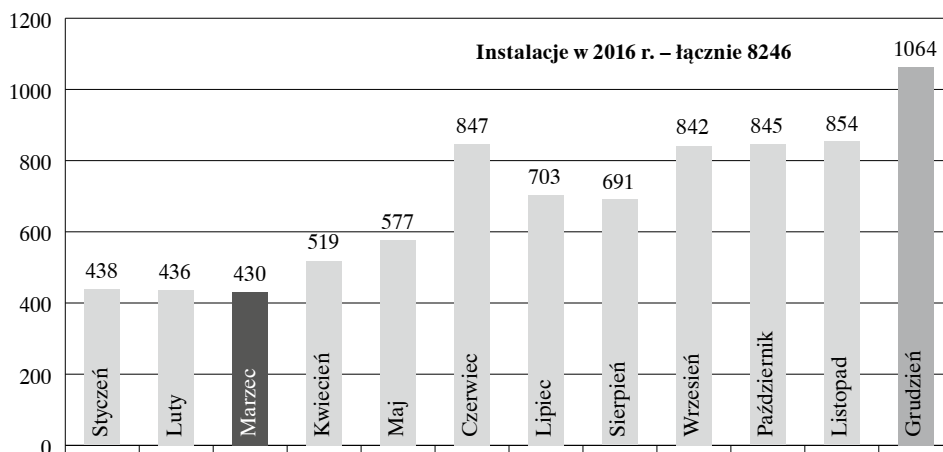
orzekania kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania (art. 69 kk), dopuszczenie możliwości orzekania kary ograniczenia wolności w sytuacji zagrożenia karą pozbawienia wolności nieprzekraczającą 8 lat (art. 37a kk), jak również wprowadzenie kumulatywnego orzekania kary pozbawienia wolności o charakterze krótkoterminowym i kary ograniczenia wolności (art. 37b kk)¹⁵.

Analiza statystyczna praktyki orzeczniczej polskich sądów nie pozostawia jednak wątpliwości, że tak się nie stało i kara ograniczenia wolności w systemie dozoru elektronicznego nie stała się alternatywą dla krótkoterminowej kary pozbawienia wolności, i co więcej, jak wskazują poniższe zestawienia statystyczne, wprowadzone zmiany normatywne doprowadziły do drastycznego spadku orzekanych instrumentów reakcji karnej w systemie dozoru elektronicznego. Tym samym doprowadziło to do załamania instalacji elektronicznych, co z kolei poddawało w wątpliwość funkcjonowanie systemu dozoru elektronicznego jako instytucji polskiego prawa karnego, służącej uelastycznieniu i upowszechnianiu efektywnego wykonywania dozoru i obowiązków probacyjnych, jako elementu stosowania kar alternatywnych w stosunku do kary pozbawienia wolności, a także wskazującej na korzyści płynące z właściwego stosowania środków probacyjnych na wszystkich etapach postępowania karnego. Oznacza to jednocześnie, że pomimo niekwestionowanego w doktrynie prawa karnego kryzysu kary pozbawienia wolności i usilnego poszukiwania rozwiązań, które mogłyby ją substytuować, wprowadzenie i wyeksponowanie sankcji karnej bazującej na ograniczaniu wolności opartej na wolności dozorowanej – kary ograniczenia wolności w systemie dozoru elektronicznego orzekanej na etapie postępowania jurysdykcyjnego, a także wprowadzenie instrumentów reakcji karnej o charakterze probacyjnym, nie doprowadziło do zdynamizowania i usprawnienia polskiej polityki karnej.

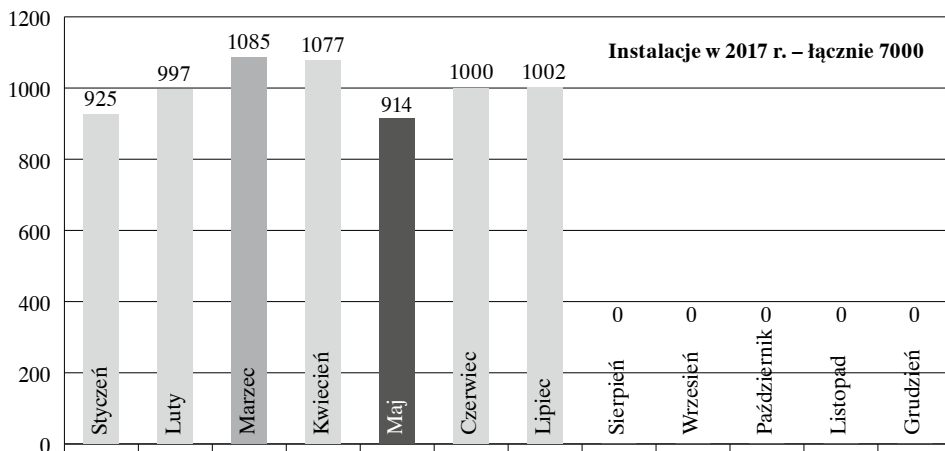
¹⁵ Szerzej na temat kształtowania się nowego zakresu normatywnego kary ograniczenia wolności zob. R. Pelewicz, *System dozoru elektronicznego w projekcie nowelizacji Kodeksu karnego (zagadnienia wybrane)*, „Kwartalnik Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury” 2014, zeszyt specjalny, nr 13, s. 111-122.

Źródło: www.sw.gov.pl/jednostka/biuro-dozoru-elektronicznego (dostęp: 31.07.2017).

Źródło: www.sw.gov.pl/jednostka/biuro-dozoru-elektronicznego (dostęp: 31.07.2017).

Źródło: www.sw.gov.pl/jednostka/biuro-dozoru-elektronicznego (dostęp: 31.07.2017).

Choć nie budziło wątpliwości, że naszkicowane powyżej, a obowiązujące od 1 lipca 2015 r. rozwiązania jurystyczne kodeksu karnego, modyfikujące bezpośrednio lub pośrednio konstrukcje normatywne w zakresie kary ograniczenia wolności, lepiej wpisują się w formułę kar wolnościowych i w nowym modelu kara ograniczenia wolności była postrzegana jako alternatywa zarówno dla grzywny, kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, jak i krótkoterminowej kary pozbawienia wolności¹⁶, to jednak zaprezentowane powyżej dane statystyczne – generowane przez Biuro Dozoru Elektronicznego Centralnego Zarządu Służby Więziennej – przeczyły tym optymistycznym ocenom. Kara ograniczenia wolności w systemie dozoru elektronicznego nie znalazła uznania w judykaturze i po uchynieniu ustawy z 7 września 2007 r. o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego (art. 25)¹⁷ odnotowano wyraźny spadek orzeczeń sądowych stosujących instrumenty reakcji karnej w systemie dozoru elektronicznego.

Trudno się więc dziwić, że ustawami uchwalonymi 11 marca 2016 r. polski ustawodawca zasadniczo odmienił model kary ograniczenia wolności,

¹⁶ Por. R. Giętkowski, [w:] R.A. Stefański (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, C.H.Beck, Warszawa 2015, s. 289-290.

¹⁷ Tekst jedn. Dz. U. z 2010 r. nr.142, poz. 960 ze zm. – ustawę ogłoszono w Dz. U. nr 191, poz. 1366, ale weszła w życie 01.09.2009 r. na mocy ustawy z 30.05.2008 r. o zmianie ustawy o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego (Dz. U. z 2008 r. nr 113, poz. 719), co ujęto w obwieszczeniu Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z 17.09.2008 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego (Dz. U. nr 172, poz. 1069).

a tym samym i model systemu dozoru elektronicznego, i powrócił do znanych już konstrukcji normatywnych kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego. Tak więc ustawą o zmianie ustawy – *Kodeks karny* oraz ustawy – *Kodeks karny wykonawczy*¹⁸ uchylił zmiany wprowadzone ustawą z 20 lutego 2015 r., polegające na wykorzystaniu systemu dozoru elektronicznego jako formy wykonywania kary ograniczenia wolności¹⁹, przywracając jednocześnie możliwość wykonywania kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego już według przepisów kodeksu karnego wykonawczego. Natomiast ustawą o zmianie ustawy – *Kodeks postępowania karnego* oraz niektórych innych ustaw²⁰, uchylił zmiany wprowadzone ustawą z 20 lutego 2015 r., pozwalające na orzekanie obowiązków probacyjnych jako formy wykonywania kary ograniczenia wolności²¹, umożliwiając orzeczenie świadczenia pieniężnego wymienionego w art. 39 pkt 7 kk lub obowiązków, o których mowa w art. 72 § 1 pkt 2-7a kk²² – obok kary ograniczenia wolności. W motywach ustawodawczych projektu o zmianie ustawy – *Kodeks karny* oraz ustawy – *Kodeks karny wykonawczy*, słusznie podkreślono, że „doświadczenia płynące z funkcjonowania systemu dozoru elektronicznego po 1 lipca 2015 r., jako formy wykonywania kary ograniczenia wolności, wskazują na diametralny spadek liczby osób objętych tym systemem. Reforma wprowadzona ustawą z 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy – *Kodeks karny* oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 396) przeniosła uprawnienia do sięgania po system dozorów elektronicznych z sądów penitencjarnych na sądy orzekające w sprawie, tj. decyzja o stosowaniu SDE została przeniesiona z etapów wykonywania kary na moment orzekania o karze. Zmiana ta okazała się w praktyce wysoce nieefektywna i przyniosła drastyczny spadek orzeczeń o wykonywaniu kary w systemie dozoru elektronicznego. Z tego względu dalsze stosowanie systemu dozoru elektronicznego na potrzeby wykonywania kary ograniczenia wolności mogło doprowadzić do zmarginalizowania tej

¹⁸ Dz. U. z 31.03.2016 r., poz. 428.

¹⁹ Na mocy art. 1 pkt 1 drugiej ustawy nowelizującej w art. 34 w § 1a dkk uchylono pkt 2, a więc formę kary ograniczenia wolności, polegającą na „obowiązku pozostawania w miejscu stałego pobytu lub w innym wyznaczonym miejscu, z zastosowaniem systemu dozoru elektronicznego”.

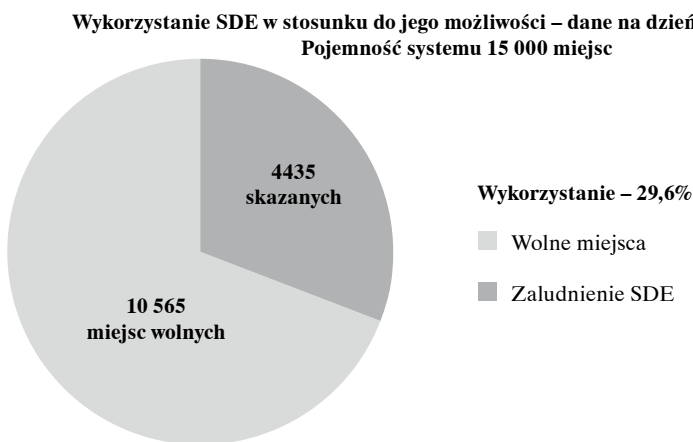
²⁰ Dz. U. z 01.04.2016 r., poz. 437.

²¹ Na mocy art. 7 pkt 1 drugiej ustawy nowelizującej w art. 34 w § 1a dkk uchylono pkt 3, a więc formę kary ograniczenia wolności, polegającą na orzeczeniu „obowiązku, o którym mowa w art. 72 § 1 pkt 4-7a”.

²² Przez zakreśloną w art. 7 pkt 1 lit. b ustawy nowelizującej (Dz. U. z 01.04.2016 r., poz. 437) zmianę treści § 3 w art. 34 dkk: „§ 3. Wymierzając karę ograniczenia wolności, sąd może orzec świadczenie pieniężne wymienione w art. 39 pkt 7 lub obowiązki, o których mowa w art. 72 § 1 pkt 2-7a”.

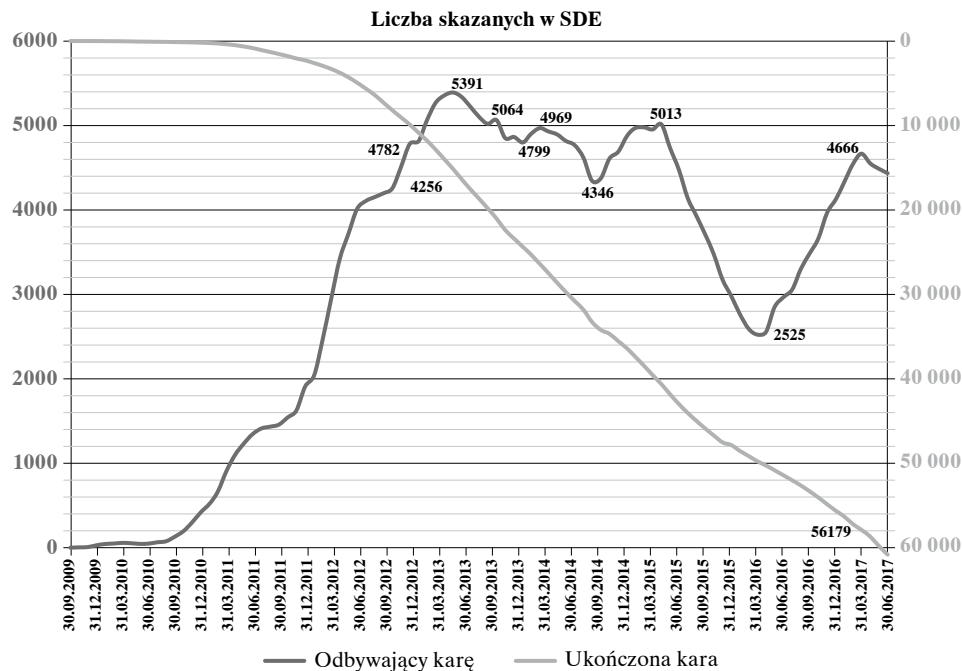
instytucji w sferze polityki karnej”²³. Prezentowane powyżej dane statystyczne wskazują również, że przyjęte w kodeksie karnym wykonawczym rozwiązania normatywne w zakresie wykonywania kary ograniczenia wolności w systemie dozoru elektronicznego, w tym zwłaszcza związane z właściwością sądu i wielością zadań związanych z czynnościami wykonawczymi dla sądów i kuratorów sądowych, pogłębiły niechęć sędziów do orzekania tego typu instrumentów reakcji karnej i – tak jak w przypadku środka karnego zakazu wstępu na imprezę masową z zastosowaniem dozoru elektronicznego – kara ograniczenia wolności z zastosowaniem dozoru elektronicznego była orzekana szczątkowo i w wymiarze orzeczniczym nie stała się alternatywą dla krótkoterminowej kary pozbawienia wolności, a tym samym dla nadmiernej prizonizacji.

Z kolei przedstawione poniżej dane statystyczne wskazują, że system dozoru elektronicznego w dalszym ciągu jest wykorzystany jedynie niespełna w jednej trzeciej jego możliwości. Prowadzi to do wniosku, że koncepcja polegająca na wyeliminowaniu rozwiązań normatywnych umożliwiających orzekanie w wyroku skazującym kary ograniczenia wolności w formie „obowiązku pozostawania w miejscu stałego pobytu lub w innym wyznaczonym miejscu, z zastosowaniem systemu dozoru elektronicznego” i „obowiązku, o którym mowa w art. 72 § 1 pkt 4-7a” kk, nie przyniosła oczekiwanych rezultatów i wymaga korekty.

Źródło: www.sw.gov.pl/jednostka/biuro-dozoru-elektronicznego (dostęp: 31.07.2017).

²³ Zob. uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – *Kodeks karny* oraz ustawy – *Kodeks karny wykonawczy* <http://orka.sejm.gov.pl/Druki8ka.nsf/0/1285BD484E265537C1257F4E003531E0/%24File/218.pdf> (dostęp: 31.07.2017).

Do dnia 31 lipca 2017 r. karę odbyło 59 033 skazanych – łącznie system objął 63 468 osoby

Źródło: <http://www.sw.gov.pl/jednostka/biuro-dozoru-elektronicznego> (dostęp: 31.07.2017).

Problemy ze stosowaniem (a właściwie szcątkowym stosowaniem) dozoru elektronicznego pogłębiają konstrukcje normatywne kodeksu karnego wykonawczego w zakresie podmiotów zobowiązanych do podejmowania czynności w systemie dozoru elektronicznego. Na przykład S. Leleńtal słusznie zauważa, że nie można znaleźć racjonalnego uzasadnienia dla unormowania, które wprowadza nadzór sądu penitencjarnego nad wykonywaniem kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego oraz środków karnych i środków zabezpieczających wykonywanych w tym systemie. Oceniając to unormowanie należy uwzględnić, że we wszystkich sprawach objętych nadzorem sąd penitencjarny musi orzekać na posiedzeniu z ewentualnym udziałem określonych podmiotów i wydać stosowne postanowienie, na które nie przysługuje zażalenie. Sąd penitencjarny, jak każdy inny sąd, jest organem powołanym do orzekania w sprawach należących do jego właściwości funkcjonalnej²⁴. Należy także

²⁴ Zob. S. Leleńtal, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Legalis 2017, wyd. 6, teza 3 do art. 43 dkkw.

podzielić wątpliwość S. Lelenta dlaczego obciążono dodatkowo sąd penitencjarny tego typu czynnościami w systemie dozoru elektronicznego, a także dlaczego do sprawowania omawianego nadzoru nie powołano tylko i wyłącznie sądowego kuratora zawodowego, bowiem z treści art. 43d § 1 i 2 kkw wynika jednoznacznie, że czynności sądu penitencjarnego i sądowego kuratora zawodowego związane z kontrolowaniem wykonywania kary pozbawienia wolności, środków karnych i środków zabezpieczających z zastosowaniem dozoru elektronicznego należą do obowiązków każdego z wymienionych w art. 2 pkt 2 i 6 kkw odrębnych organów postępowania wykonawczego.

Trzeba oczywiście pamiętać, normatywnie rzecz ujmując, że kuratorzy realizują zadania głównie dla sądu, a traktowanie kurateli jako probacji jest nie tylko mylące, ale z powodu małej skuteczności realizowanych przez nią zadań dla walki z przestępczością wręcz utrudnia adaptację idei probacji w polskim społeczeństwie. Kurator występuje głównie jako pomocnik sędziego, co – jak zauważa P. Moczydłowski – wymaga szczególnego podkreślenia, gdyż bez zrozumienia tego fenomenu nie do pojęcia jest olbrzymia ilość biurokratycznej pracy, jaką dla obsługi sądów wykonują kuratorzy – bez żadnych widocznych efektów, z wyjątkiem pełnej realizacji potrzeby dokumentacyjnej sądu. W efekcie realizacja resocjalizacyjnych i wychowawczych zadań kuratora „możliwa jest tylko na zasadzie biurokratycznego załatwienia sprawy i nie trzeba pogłębianych badań, by zdać sobie sprawę z niemożności ich rzetelnego wykonania”²⁵.

Takie rozwarstwienie i dublowanie podmiotowe czynności w zakresie nadzoru nad wykonywaniem kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego (środków karnych i środków zabezpieczających wykonywanych w tym systemie) pozbawione jest racjonalnego uzasadnienia aksjologicznego i organizacyjnego. Konstatacja ta powinna stanowić impuls do namysłu polskiego ustawodawcy, że efektywne wykorzystanie możliwości organizacyjnych i efektywne stosowanie instrumentów reakcji karnej związanych z systemem dozoru elektronicznego wymaga normatywnej i organizacyjnej zmiany w zakresie organów postępowania wykonawczego w kontekście podmiotowego wyliczenia treści art. 2 pkt 1-6 kkw, zwłaszcza zmiany pozycji sędziów (referendarzy) i kuratorów sądowych w systemie dozoru elektronicznego na tle regulacji kodeksu

²⁵ Zob. P. Moczydłowski, *Przestępca na uwięzi. Elektroniczny monitoring sprawców przestępstw*, Zeszyty Naukowe „Ius et Lex” 2006, nr 2, s. 103-104.

karnego wykonawczego. Przed wszystkim przez odciążenie kuratorów od zadań i czynności o charakterze prawnym, administracyjnym czy organizacyjnym na rzecz wyeksponowania i skoncentrowania (pozostawienia) ich aktywności na zadaniach o charakterze probacyjnym, wychowawczym i resocjalizacyjnym. Tak jak zakreśla to ustawa z 27 lipca 2001 r. o kuratorach sądowych²⁶, określając w art. 1 charakter zadań sądowych kuratorów zawodowych jako wychowawczo-resocjalizacyjny, diagnostyczny, profilaktyczny i kontrolny. W ten sposób ustawodawca „dokonał jakby wyłączenia przed nawias charakterystycznych rysów znamionujących te zadania, a przez to także wyraźnie określił funkcję służby kuratorskiej w wymiarze sprawiedliwości. Jest to, z jednej strony, dostarczenie sądowi wiedzy o osobie, jej środowisku i zaburzeniach w jej społecznym funkcjonowaniu, koniecznej do wydania adekwatnego orzeczenia. Z drugiej zaś strony – jest to pomoc podopiecznym sądu, czyli osobom, do których odnosi się orzeczenie, w wytworzeniu lub odtworzeniu prawidłowych mechanizmów funkcjonowania społecznego, zgodnie z ogólnie przyjętymi i obowiązującymi normami życia społecznego”²⁷. Jeżeli jednak ustawodawca zakłada znaczące zwiększenie orzekania wolnościowych instrumentów reakcji prawnokarnej na popełniony czyn zabroniony i wymaga efektywnego wykonywania zadań probacyjnych i działalności wychowawczej oraz nieustannego monitorowania procesu resocjalizacji skazanego, to sprawne, a tym samym i efektywne realizowanie celów dozoru elektronicznego wymaga obdarzenia kuratorów jeszcze większym zaufaniem normatywnym i poszerzenia zakresu kompetencji decyzyjnej w toku wykonywania kar, z jednoczesnym ograniczeniem do minimum ingerencji sądów i sędziów (referendarzy sądowych) w to postępowanie, na przykład przez przesunięcie na kuratorów kompetencji decyzyjnych zastrzeżonych dla sądów penitencjarnych w treści art. 43nb § 1 i 2 kkw czy 43o § 1 i 3 kkw. Tym bardziej że przy obecnej mnogości i złożoności struktur społecznych wzrasta rola kooperacji i konsensualnych form regulowania stosunków społecznych i prawnych (rozwiązywania konfliktów), zaś prawo z instrumentu oddziaływania państwa na społeczeństwo przekształca się w instrument działania indywidualnych podmiotów społecznych, zapewniający im swobodę, pewność i bezpieczeństwo stosunków współpracy.

²⁶ Dz. U. nr 98, poz. 1071; t.j. Dz. U. z 02.04. 2014 r., poz. 795 ze zm.

²⁷ T. Jedynak, *Zadania kuratorów sądowych*, [w:] T. Jedynak (red.), K. Stasiak (red.), *Zarys metodyki pracy kuratora sądowego*, LexisNexis 2014.

Analiza ostatnich zmian normatywnych w systemie dozoru elektronicznego – w kontekście wieloletnich już doświadczeń orzeczniczych na tle danych statystycznych, jak również i zaobserwowane rozwiązania normatywne w innych państwach członkowskich Unii Europejskiej, zwłaszcza w krajach skandynawskich – implikuje jeszcze dalej idące wnioski. Zwiększenie orzeczniczej atrakcyjności systemu dozoru elektronicznego, jako instytucji prawa karnego stanowiącej alternatywę zarówno dla grzywny, kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, jak i krótkoterminowej kary pozbawienia wolności, wymaga systemowej zmiany normatywnej, eliminującej na etapie postępowania karnego wykonawczego udział organów postępowania wykonawczego wymienionych w art. 2 pkt 1-4a kkw i powierzenie w przedmiocie stosowania dozoru elektronicznego (w tym czynności nadzorczych i kontrolnych), wyłącznie Służbie Więziennej i zawodowym kuratorom sądowym (a w przyszłości służbie probacji – instytucji probacji na wzór zachodni, która podlegałaby ministrowi sprawiedliwości, tworząc ze Służbą Więzienną zintegrowaną strukturę kontroli osób skazanych)²⁸, a więc organom postępowania wykonawczego wymienionym w art. 2 pkt 5-6 kkw. Oczywiście wymaga to w pierwszej kolejności zmian wielu konstrukcji jurydycznych kodeksu karnego wykonawczego, jednak przedstawione rozważania nie powinny pozostawiać wątpliwości, że bez tych zmian obowiązujący model dozoru elektronicznego nie wpłynie w sposób radykalny na racjonalizację polskiej polityki karnej oraz nie spowoduje odwrócenia niekorzystnych tendencji w zakresie orzecznictwa i wykonawstwa w sprawach karnych, a tym samym nie doprowadzi do zasadniczego zwiększenia orzekania przez sądy instrumentów reakcji karnej w systemie dozoru elektronicznego. Jest to tym bardziej uzasadnione, że jak obrazuje poniższa „mapa orzecznicza”, zawierająca procentowe zestawienie postanowień sądów okręgowych o zastosowaniu kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego w 2016 r. (wnioski uwzględnione do wpływu wniosków), przyjęte w kodeksie karnym wykonawczym rozwiązania normatywne w zakresie wykonywania kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego, w tym zwłaszcza związane z właściwością sądu i wielością zadań związanych z czynnościami wykonawczymi dla sądów i kuratorów sądowych, tylko tę niechęć pogłębiały, i tak jak w przypadku

²⁸ Na temat koncepcji służby probacji i jej współpracy ze Służbą Więzienną w zakresie dozoru elektronicznego zob. szerzej: P. Moczydłowski, op. cit., s. 109-116.

środku karnego zakazu wstępu na imprezę masową z zastosowaniem dozoru elektronicznego, kara pozbawienia wolności z zastosowaniem dozoru elektronicznego będzie stosowana szczątkowo i nie stanie się alternatywą dla krótkoterminowej kary pozbawienia wolności, a tym samym dla nadmiernej prizonizacji, tak jak alternatywą taką nie stała się kara ograniczenia wolności w systemie dozoru elektronicznego²⁹.

Źródło: <http://isws.ms.gov.pl/pl/porownania-krajowe/> (dostęp: 31.07.2017).

Co istotne, jak wydaje się wskazywać zaprezentowana „mapa orzecznicza” na tle przedstawionych powyżej rozważań, atrakcyjności orzecznicznej systemu dozoru elektronicznego nie zmieni także modyfikacja jednego z warunków udzielenia skazanemu zezwolenia na odbycie kary

²⁹ Takie też wnioski na tle badań aktowych wyprowadza K. Mamak, *Funkcjonowanie dozoru elektronicznego w świetle badań aktowych*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2014, nr 3. <http://www.czpk.pl/2014/04/05/k-mamak-funkcjonowanie-dozoru-elektronicznego-w-swietle-badan-aktowych/> (dostęp: 16.05.2017).

pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego zawartego w art. 43la § 1 pkt 1 kkw, przez podniesienie górnej granicy kary pozbawienia wolności do roku i sześciu miesięcy³⁰.

Tak więc analiza rezultatów prowadzonej polityki karnej w zakresie ograniczenia przestępczości i stosowanych środków służących realizacji tego celu prawa karnego, na przykładzie orzekania instrumentów reakcji karnej w systemie dozoru elektronicznego, na tle wskazanych danych statystycznych, prowadzi do wniosku, że nie tylko zachodzi potrzeba ugruntowania zmian w jurysdykcyjnym systemie stosowania instrumentów reakcji karnej w systemie sądownictwa karnego, w szczególności przez znacznie szersze i wszechstronniejsze stosowanie instrumentów probacyjnych w systemie dozoru elektronicznego, jako elementów stosowania sankcji alternatywnych w stosunku do kary pozbawienia wolności, ale także potrzeba korekt w normatywnym systemie (katalogu) instrumentów reakcji karnej na popełniony czyn zabroniony. Jednym ze sposobów jest uczynienie z dozoru elektronicznego jeszcze jednej kary nieizolacyjnej³¹, a tym samym możliwości orzekania wykonywania kary pozbawienia wolności nie zamiast, lecz obok formy wykonywania kary ograniczenia wolności w systemie dozoru elektronicznego. Jak bowiem wykazała wieloletnia praktyka orzecznicza, także w związku z wejściem w życie ustawy o dozorcze elektronicznym, nie sprawdziły się dotychczasowe rozwiązania normatywne mające na celu obniżenie poziomu prizonizacji³², zaś przeprowadzone badania aktowe wydają się wskazywać, że instytucja dozoru elektronicznego była stosowana raczej sporadycznie³³. Sytuacja taka wydaje się być nie tylko efektem niedostrzeżenia i nieuwzględnienia w toku prac parlamentarnych nad projektem ustawy o dozorcze elektronicznym zasadniczych wątpliwości

³⁰ W obowiązującym stanie prawnym warunek określony w art. 43la § 1 pkt 1 dotyczy skazanych, którzy mają do odbycia karę pozbawienia wolności nieprzekraczającą jednego roku, co wprost wynika z powołanego przepisu. Należy jednak zwrócić uwagę na to, że kara w tym rozmiarze może być orzeczona wobec trzech grup skazanych, a mianowicie: 1) skazanych za jedno przestępstwo; 2) skazanych za dwa lub więcej przestępstw, za które orzeczono karę łączną na podstawie art. 85 § 1 kk; 3) skazanych, którzy mają do odbycia dwie kary lub więcej kar, których suma nie przekracza jednego roku.

³¹ Tak też proponują: R. Pelewicz, *Model dozoru elektronicznego w polskim prawie karnym na tle Rekomendacji CM/Rec (2014)4 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich dotyczącej monitoringu elektronicznego*, „Kwartalnik Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury” 2016, z. 1, s. 14; G.B. Szczygieł, *Kary nieizolacyjne – kilka refleksji*, [w:] W. Górowski, P. Kardas, T. Sroka, W. Wróbel (red.), op. cit., s. 345-346.

³² O możliwych przyczynach tego stanu rzeczy w związku z przyjętym w Polsce modelem dozoru elektronicznego zob. np.: T. Szymanowski, *Międzynarodowe standardy wykonywania kary pozbawienia wolności i ich respektowanie w polskim systemie penitencjarnym*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2006, nr 50.

³³ Tak podsumowuje wyniki badań aktowych A. Ważny, *Praktyczne aspekty ustawy o dozorcze elektronicznym*, „Prawo w działaniu. Sprawy karne” 2011, nr 9, s. 179.

doktrynalnych proponowanych wówczas rozwiązań legislacyjnych³⁴, ale przede wszystkim była konsekwencją braku kompleksowych rozwiązań normatywnych i instytucjonalnych, pozwalających stosować dozór elektroniczny już na etapie postępowania przygotowawczego³⁵ i rozpoznawczego – jak to rekomendują Zalecenia Komitetu Ministrów Rady Europy Rec(99)22 dotyczące przeludnienia zakładów karnych i wzrostu ich populacji³⁶, Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ 45/110 Wzorcowe reguły minimalne Narodów Zjednoczonych dotyczące środków o charakterze nieizolacyjnym (Zasady Tokijskie)³⁷, a przede wszystkim Rekomendacja CM/Rec (2014)4 Komitetu Ministrów Rady Europy dla państw członkowskich dotycząca monitoringu elektronicznego³⁸.

Dlatego też niezbędne jest podjęcie dalszych reform polskiego ustawodawstwa karnego w duchu Rekomendacji CM/Rec (2014)4 i innych międzynarodowych standardów określających katalog, zasady i tryb stosowania środków oddziaływania na sprawców czynów zabronionych w systemie dozoru elektronicznego³⁹, gdyż obecny model dozoru elektronicznego potwierdza ocenę J. Kochanowskiego i wydaje się być „zaprzeczeniem celów, które należy postawić przed monitoringiem elektronicznym”⁴⁰. Dlatego, jak już sygnalizowałem, przede wszystkim gruntownego przemyślenia wymagają koncepcje monitoringu elektronicznego jako

³⁴ Zob. np.: S. Lelental, Opinia do druku sejmowego nr 338 – Poselski projekt ustawy o zmianie ustawy – *Kodeks karny wykonawczy*, ustawy – *Kodeks postępowania karnego*, ustawy – *Kodeks wykroczeń* oraz ustawy – *Kodeks karny*, Biuro Analiz Sejmowych Kancelarii Sejmu, Warszawa 2006; M. Rusinek, Opinia do projektu ustawy o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego (druk nr 1237), Biuro Analiz Sejmowych – Kancelaria Sejmu 2007; T. Szymanowski, Opinia o poselskim projekcie ustawy o zmianie ustawy – *Kodeks karny wykonawczy*, ustawy – *Kodeks postępowania karnego*, ustawy – *Kodeks wykroczeń* oraz ustawy – *Kodeks karny* (druk nr 338), Biuro Analiz Sejmowych – Kancelaria Sejmu, Warszawa 2006.

³⁵ Na temat zakresu proponowanych zmian legislacyjnych dotyczących zastosowania dozoru elektronicznego w polskim prawie karnym procesowym zob. np.: M. Jachimowicz, *Środek zapobiegawczy aresztu domowego w świetle projektu noweli do KPK*, „Kwartalnik Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury – Zeszyt specjalny” 2014, nr 4, s. 78 i nast.

³⁶ Tekst polski zob. M. Balcerzak, Zalecenie Rec (99)22 dotyczące przeludnienia zakładów karnych i wzrostu ich populacji przyjęte przez Komitet Ministrów 30.09.1999 r., na 681. Sesji Komitetu Zastępców Ministrów, [w:] *Międzynarodowa ochrona praw człowieka. Wybór źródeł*, Toruń 2007, II–C/6.

³⁷ Tekst polski zob.: www.bip.ms.gov.pl/Data/Files/_...czl_onz/prawa_czlow_26_6.doc (dostęp: 16.05.2017).

³⁸ Rekomendacja została przyjęta przez Komitet Ministrów 19.02.2014 r. podczas 1192. posiedzenia zastępców ministrów. Tekst rekomendacji w języku angielskim dostępny na stronie internetowej Rady Europy: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=2163607&Site=CM> (dostęp: 16.05.2017).

³⁹ Wymagania międzynarodowych standardów określających zasady i tryb stosowania środków oddziaływania na sprawców czynów zabronionych w kontekście dozoru elektronicznego przedstawia szerzej: R. Pelewicz, *Dozór elektroniczny jako środek ograniczania przeludnienia więzień w aspekcie źródeł prawa międzynarodowego praw człowieka (zagadnienia wybrane)*, „Probacja” 2013, nr 2, s. 73-93.

⁴⁰ J. Kochanowski, *Wstęp. Nowa era w historii odpowiedzialności karnej?* [w:] P. Moczydłowski, *Przestępca na uwieczni. Elektroniczny monitoring sprawców przestępstw*, Zeszyty Naukowe „Ius et Lex” 2006, nr 2, s.13.

odrębnej rodzajowo kary⁴¹, stosowanej nie tylko w przypadku przestępstw wymagających łagodnej reakcji, tak by dozór elektroniczny w swojej dolegliwości był sankcją pośrednią między karą ograniczenia wolności a karą pozbawienia wolności⁴². Założenie to implikuje oczywiście konieczność określenia charakteru takiego instrumentu reakcji karnej na popełnienie czynu zabronionego, gdyż dozór elektroniczny jest środkiem surowszym od ograniczenia wolności, zaś „z całą pewnością łagodniejszym w stosunku do kary pozbawienia wolności”⁴³. Aby system dozoru elektronicznego efektywnie realizował cele polskiej polityki karnej, a zarazem odpowiadał standardom określonym w prawie międzynarodowym praw człowieka, należy postulować, by mógł być zarówno środkiem zapobiegawczym (aresztem domowym), przewidzianym w kodeksie postępowania karnego⁴⁴, jak i samoistnym instrumentem reakcji karnej o charakterze nieizolacyjnym, przewidzianym w katalogu części ogólnej kodeksu karnego⁴⁵. Należy przy tym postulować jego dalsze upowszechnienie i stosowanie w szerszym zakresie w stosunku do mniej niebezpiecznych przestępstw, jak też łącznie z innymi środkami o charakterze probacyjnym, jako konieczny i zinstytucjonalizowany element nowoczesnej polityki karnej⁴⁶, zapewniający „przede wszystkim usprawnienie systemu odpowiedzialności karnej”⁴⁷.

⁴¹ Co proponują także: R. Zawłocki i J. Łabuda, zob. Konferencja „Kary, środki karne i kara łączna w Kodeksie karnym”, zorganizowana przez Komisję Kodyfikacyjną Prawa Karnego przy Ministrze Sprawiedliwości w dniach 15-16.11.2011 r. w Popowie, s. 5 i 15. <http://bip.ms.gov.pl/dzialalnosc/komisje-kodyfikacyjne/komisja-kodyfikacyjna-prawa-karnego/komisja-kodyfikacyjna-prawa-karnego-2009-2013/konferencje/rok-2011/> (dostęp: 16.05.2017).

⁴² Takie rozwiązanie normatywne proponuje S. Zabłocki, Konferencja „Kary...”, op. cit., s. 7.

⁴³ V. Wrzosek-Konarska, Konferencja „Kary...”, op. cit., s. 9.

⁴⁴ Takie rozwiązania również postulują: M. Jankowski, A. Kotowski, S. Momot, A. Ważny, *Przyczyny niedostatecznego wykorzystania ustawy o dozorze elektronicznym*, „Instytut Wymiaru Sprawiedliwości” 2012, s. 43.

⁴⁵ Odmienne A. Zoll, *Rozważania o potrzebie zmian w zakresie środków represji karnoprawnej*, [w:] A. Rzepliński, I. Rzeplińska, M. Niełacna, P. Wiktorska, op. cit., s. 212. Autor nie przedstawia aksjologicznej analizy swojego stanowiska, a jedynie zauważa, „że tworzenie nowego rodzaju kary zmuszałoby do przebudowy dużych obszarów kodeksu karnego, co nie byłoby ze względu na przyjęte priorytety wskazane”, a nadto „brak jest też wystarczających podstaw uzasadniających celowość takiego rozwiązania”.

⁴⁶ Zob. szerzej: P. Moczydłowski, op. cit., s. 119-127 i wskazana tam literatura.

⁴⁷ J. Kochanowski, op. cit., s. 13.

Bibliografia

- Balcerzak M., *Zalecenie Rec (99) 22 dotyczące przeludnienia zakładów karnych i wzrostu ich populacji przyjęte przez Komitet Ministrów 30.09.1999 r., na 681. Sesji Komitetu Zastępców Ministrów*, [w:] *Międzynarodowa ochrona praw człowieka. Wybór źródeł*, Toruń 2007, II–C/6.
- Giętkowski R., *Kara ograniczenia wolności w polskim prawie karnym*, Wolters Kluwer, Warszawa 2007.
- Giętkowski R., [w:] R.A. Stefański (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, C.H.Beck, Warszawa 2015.
- Iwański Z. S., *Kryzys kary pozbawienia wolności*, „Probacja” 2015, nr 1.
- Jachimowicz M., *Środek zapobiegawczy aresztu domowego w świetle projektu noweli do KPK*, „Kwartalnik Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury” 2012, zeszyt specjalny, nr 4.
- Jankowski M., Kotowski A., Momot S., Ważny A., *Przyczyny niedostatecznego wykorzystania ustawy o dozorcze elektronicznym*, Instytut Wymiaru Sprawiedliwości, Warszawa 2012.
- Jedynak T., *Zadania kuratorów sądowych*, [w:] T. Jedynak (red.), K. Stasiak (red.), *Zarys metodyki pracy kuratora sądowego*, Wydawnictwo LexisNexis, Warszawa 2014.
- Kochanowski J., *Wstęp. Nowa era w historii odpowiedzialności karnej?*, [w:] P. Moczydłowski, *Przestępca na uwięzi. Elektroniczny monitoring sprawców przestępstw*, Zeszyty Naukowe „Ius et Lex” 2006, nr 2.
- Lelental S., *Opinia do druku sejmowego (druk nr 338) – Poselski projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny wykonawczy, ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy Kodeks wykroczeń oraz ustawy Kodeks karny*, Biuro Analiz Sejmowych – Kancelaria Sejmu, Warszawa 2006.
- Lelental S., *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Wydawnictwo C.H.Beck – Legalis 2017, wyd. 6.
- Mamak K., *Funkcjonowanie dozoru elektronicznego w świetle badań aktowych*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2014, nr 3.
- Moczydłowski P., *Przestępca na uwięzi. Elektroniczny monitoring sprawców przestępstw*, Zeszyty naukowe „Ius et Lex” 2006, nr 2.
- Ornowska A., *Kara ograniczenia wolności w świetle nowelizacji kodeksu karnego i kodeksu karnego wykonawczego*, Wydawnictwo Scriptorium, Opole 2013.
- Pelewicz R., *Dozór elektroniczny jako środek ograniczania przeludnienia więzień w aspekcie źródeł prawa międzynarodowego praw człowieka (zagadnienia wybrane)*, „Probacja” 2013, nr 2.

- Pelewicz R., *System dozoru elektronicznego w projekcie nowelizacji Kodeksu karnego (zagadnienia wybrane)*, „Kwartalnik Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury” 2014, zeszyt specjalny, nr 13.
- Pelewicz R., *Model dozoru elektronicznego w polskim prawie karnym na tle Rekomendacji CM / Rec (2014)4 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich dotyczącej monitoringu elektronicznego*, „Kwartalnik Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury” 2016, z. 1.
- M. Rusinek, *Opinia do projektu ustawy o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego (druk nr 1237)*, Biuro Analiz Sejmowych – Kancelaria Sejmu, Warszawa 2007.
- Skupiński J., *O projekcie nowelizacji kodeksu karnego z dnia 4 kwietnia 2013 r., w zakresie środków penalnych. Kilka refleksji*, [w:] W. Górowski, P. Kardas, T. Sroka, W. Wróbel (red.) *Zagadnienia teorii i nauczania prawa karnego. Kara łączna. Księga jubileuszowa Profesor Marii Szewczyk*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2013.
- Sroka T., *Kara ograniczenia wolności*, [w:] W. Wróbel (red.), *Nowelizacja prawa karnego 2015. Komentarz*, Krakowski Instytut Prawa Karnego Fundacja, Kraków 2015.
- Stańdo-Kawecka B., *Krótkoterminowa bezwzględna kara pozbawienia wolności w teorii i badaniach empirycznych*, [w:] W. Górowski, P. Kardas, T. Sroka, W. Wróbel (red.), *Zagadnienia teorii i nauczania prawa karnego. Kara łączna. Księga jubileuszowa Profesor Marii Szewczyk*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2013.
- Szczygieł G.B., *Kary nieizolacyjne – kilka refleksji*, [w:] W. Górowski, P. Kardas, T. Sroka, W. Wróbel (red.), *Zagadnienia teorii i nauczania prawa karnego. Kara łączna. Księga jubileuszowa Profesor Marii Szewczyk*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2013.
- Szewczyk M., *Kara pracy na cele społeczne na tle rozważań o przestępstwie i karze. Studium prawnoporównawcze*, Kraków 1996; J. Wojciechowska, *Kodeks karny – część ogólna. Komentarz*, [w:] G. Rejman (red.), *Duże Komentarze Becka*, C.H.Beck, Warszawa 1999.
- Szewczyk M., *Czy i jaka alternatywa dla kary pozbawienia wolności*, „Przegląd Prawa Karnego” 1992, nr 7.
- Szymanowski T., *Opinia o poselskim projekcie ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny wykonawczy, ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Kodeks wykroczeń oraz ustawy – Kodeks karny (druk nr 338)*, Biuro Analiz Sejmowych – Kancelaria Sejmu, Warszawa 2006.
- Szymanowski T., *Międzynarodowe standardy wykonywania kary pozbawienia wolności i ich respektowanie w polskim systemie penitencjarnym*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2006, nr 50.
- Szymanowski T., *Skazania na bezwzględne kary pozbawienia wolności jako następstwo nieefektywnej polityki karnej*, „Państwo i Prawo” 2014, nr 4.
- Ważny A., *Praktyczne aspekty ustawy o dozorcze elektronicznym*, „Prawo w działaniu. Sprawy karne” 2011, nr 9.

Wrzosek-Konarska V., Konferencja „Kary, środki karne i kara łączna w Kodeksie karnym” zorganizowana przez Komisję Kodyfikacyjną Prawa Karnego przy Ministrze Sprawiedliwości w dniach 15-16.11.2011 r. w Popowie.

<http://bip.ms.gov.pl/pl/dzialalnosc/komisje-kodyfikacyjne/komisja-kodyfikacyjna-prawa-karnego/komisja-kodyfikacyjna-prawa-karnego-2009-2013/konferencje/rok-2011/> (dostęp: 16.05.2017).

Zabłocki S., Konferencja „Kary, środki karne i kara łączna w Kodeksie karnym”, zorganizowana przez Komisję Kodyfikacyjną Prawa Karnego przy Ministrze Sprawiedliwości w dniach 15-16.11.2011 r. w Popowie. <http://bip.ms.gov.pl/pl/dzialalnosc/komisje-kodyfikacyjne/komisja-kodyfikacyjna-prawa-karnego/komisja-kodyfikacyjna-prawa-karnego-2009-2013/konferencje/rok-2011/> (dostęp: 16.05.2017).

Zawłocki R., Łabuda J., Konferencja „Kary, środki karne i kara łączna w Kodeksie karnym”, zorganizowana przez Komisję Kodyfikacyjną Prawa Karnego przy Ministrze Sprawiedliwości w dniach 15-16.11.2011 r. w Popowie. <http://bip.ms.gov.pl/pl/dzialalnosc/komisje-kodyfikacyjne/komisja-kodyfikacyjna-prawa-karnego/komisja-kodyfikacyjna-prawa-karnego-2009-2013/konferencje/rok-2011/> (dostęp: 16.05.2017).

Zoll A., *Rozważania o potrzebie zmian w zakresie środków represji karnoprawnej*, [w:] A. Rzepliński, I. Rzeplińska, M. Niełacznna, P. Wiktorska, *Pozbawienie wolności funkcje i koszty. Księga jubileuszowa Profesora Teodora Szymanowskiego*, Wolters Kluwer, Warszawa 2013.